

İSRAİL'DE SENDİKALARIN KOOPERATİFÇİLİK VE YATIRIM FAALİYETLERİ

Aysen TOKOL*

ÖZET

Histadrut birçok bakımdan tek örgüttür. Histadrutu tek örgüt yapan geniş ekonomik faaliyetlere ve güçlü sendikacılığa dayanmasıdır. Histadruta bütün kooperatifler ve Histadrutun doğrudan doğruya sahip olduğu kuruluşlar dahildir. Histadrut başlangıcından beri sadece dar anlamda bir sendika değil, aynı zamanda geleneksel sendikaların ötesinde pek çok görevi yerine getiren bir kuruluştur.

SUMMARY

Investments and Co-operative Activities of Trade Unions in Israel

The Histadrut is a unique organization, in many respects. Unique to the Histadrut is the coexistence of powerful and virtually all-embracing trade union wing and extensive set of economic activities. The economic sector of the Histadrut consists of all co-operatives and the so-called administrative economy-which is directly owned by the Histadrut. From the very beginning, The Histadrut wasnot a trade union in the narrow sense of the term, but an institution which fulfilled many tasks beyond those of traditional trade unions.

Genel İşçi Federasyonu "HİSTADRUT" amacı ve faaliyetleri ile tamamen İsrail'e özgü bir sendikal örgüttür. 1920 yılında üyelerinin problemleri ile ilgilenmek ve çalışan musevi toplumun ideallerini gerçekleştirmek amacıyla ülkenin tüm çalışanlarını birleştirmek için oluşturulmuştur¹. Bugün devletten sonra ülkenin ikinci büyük ekonomik sektörü durumunda olan Histadrut, ülkenin toplam işgücünün % 20'sini istihdam etmektedir. Bu niteliğiyle Histadrut yalnız ülkenin en büyük sendikal kuruluşu değil aynı zamanda en büyük işverenidir².

* Dr.; Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

- 1 Anonymous, Industrial Democracy in Europe, European Industrial Relations, Clarendon Press, Oxford 1981, s. 239.
- 2 Israel Information Centre, İsrail'e Bir Bakış, Jerusalem 1980, s. 31; ayrıca bkz. Sobel, İ., The Histadrut-Adjustment to National Independence and Economic Change, Labor Law Journal, July 1962, s. 556, dip. 1.

Histadrut'un dört temel amacı bulunmaktadır. Bunlar ulusal bir devlet oluşturmak, yaşam düzeyini yükseltmek, işçi sınıfını şekillendirmek ve uyumlu bir toplum yaratmaktır. Bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla Histadrut işçi işveren ilişkilerini sendikalar, ekonomik faaliyetlerini de Hevrat Ovdim aracılığıyla yürütmektedir³.

Histadrut tarafından 1923 yılında kurulan Kooperatifler Birliği "Hevrat Ovdim" işçiler tarafından oluşturulan tüm ekonomik işletmeleri mali açıdan desteklemekte ve denetlemektedir. Histadrut'un her üyesi aynı zamanda Hevrat Ovdim'de üyesidir. Hevrat Ovdim, Histadrut üyesi işçiler için oluşturulmuş bir kooperatif üst örgütü olmasına rağmen günümüzde bünyesi içinde Tarımsal Kooperatifler, Tnuva, Hamashbir Hamerkazi, Üretim ve Hizmet kooperatifleri, Yakhin Hakal, Shikun Ovdim, Nir gibi kooperatiflerin yanısıra Solel Boneh, Koor, Bank Hapoalim, Hasseh gibi endüstriyel teşebbüsler de yer almaktadır⁴.

HEVRAT OVDİM'E BAĞLI KOOPERATİFLER

1- Tarımsal Kooperatifler (Moshav-Kibbutz)

İsrail tarımı Histadrut'a üye Mashav ve Kubbutzlar aracılığıyla işletilmektedir. Bugün tarım kesiminde 650 Kibbutz ve Moshav bulunmaktadır. 1977 yılı rakamlarına göre tarım kesiminde mevcut işletmelerin % 18.8'i Histadrut'a ait olup, bunlar toplam tarımsal üretimin % 69.8'ini gerçekleştirmektedir⁵.

i) Kibbutz: Kibbutz üretim araçları üzerinde ortaklaşa mülkiyet ilkesine dayalı, özel mülkiyete yer vermeyen bir üretim ve tüketim kooperatifidir. İlk Kibbutz 1904 yılından itibaren Rusya'dan göç eden ikinci göçmen grubu tarafından 1909 yılında "Dagania" da oluşturulmuştur. Hareket daha sonra giderek yaygınlaşmış, ülkeye daha sonra gelen göçmenlerin bir bölümü yeni kibbutzlar oluşturmuşlardır⁶.

Bugün 103.000 kişinin yaşadığı 250 Kibbutz mevcuttur. Kibbutz'ların herbirinde yaşayan insan sayısı değişmektedir. Ancak bir Kibbutz ortalama olarak 400-600 kişiden oluşmaktadır⁷. Kibbutz'ların temel özelliği üretim, tüketim, eğitim ve sosyal faaliyetlerin kolektif biçimde gerçekleştirilmesidir. Her Kibbutz bir ekonomik ünite olarak faaliyet göstermektedir. Özel mülkiyet sözkonusu değildir. Aşın kâr yoktur. Tüketim fazlası ortak malların dağıtımını sözkonusu değildir. Ayrıca ücret ödemesi yapılmaz. İşlerin büyük çoğunluğu üyeler tarafından gerçekleştirilir. Kibbutz'da mallar ihtiyaca göre dağıtılır. Üretim her üyenin çalışma kapasitesine göre ayarlanır. Ailelerin yaşam standartları eşittir. Kibbutzlar, basit demokrasi ilkelere göre işlerler. Kararlar genel kurul tarafından alınır. Oluşturulan komiteler topluluğun ekonomik ve kültürel sorunlar yanında günlük işlerle de ilgilenirler⁸.

3 Anonymus, a.g.e., s. 239-240; Dicle, A., Endüstriyel Demokrasi ve Yönetime Katılma, Ankara, 1980, s. 163.

4 Stettner, L., The Role of Cooperatives in Israel, Review of International Cooperation, Cilt: 70, s. 89.

5 Ben, R., Israel, International Encyclopaedia for Labour Law and Industrial Relation (ed. R. Blanpain) içinde, Netherlands, 1980, s. 137.

6 Kerem, M., Israel Today: The Kibbutz, Jerusalem 1968, s. 13-14.

7 Israel Internation Centre, a.g.k., s. 21.

8 Kerem, a.g.k., s. 10-52; Sobel, I., Israel, Labor in Developing Economics, University of California Press, Berkeley, Los Angeles 1962, s. 187-189.

Kibbutzlar öncelikle tarımsal örgütlerdir. Ancak son yıllarda birçok Kibbutz, mevsimlik işsizliğe çözüm bulmak, yaşlı üyelere iş olanakları sağlayabilmek, yaşam standartlarını yükseltmek, gençleri tarım kesiminde tutabilmek gibi nedenlerle endüstri malları üretimine ağırlık vermeye başlamışlardır⁹.

Önceleri sadece tarımsal ürünleri işleyen Kibbutz işletmeleri daha sonraları metal işleme, mobilya ambalajlama ve tekstil alanlarına yönelmişlerdir. Günümüzde ise ileri elektronikten hassas metal sanayiine kadar bir dizi endüstride söz sahibidirler¹⁰. Yeni kurulan işletmeler en karmaşık teknikleri kullanabilmektedirler. Plastik gibi yeni gelişen branşlarda Kibbutz işletmelerinin payı toplam İsrail üretiminin % 40'ını oluşturmaktadır¹¹. Günümüzde her Kibbutz bir veya birkaç endüstri işletmesine sahip bulunmaktadır. Kibbutz'a bağlı endüstri işletmelerinin sayısı 330 dolayındadır. Bu işletmelerde ülkenin toplam endüstriyel ürününün % 5 ile % 6'sı gerçekleştirilmektedir¹².

ii) Moshav Ovdim: Moshav Ovdim, Kibbutzlardan daha farklı ilkeler üzerine kurulmuştur. Kibbutzlarda hiç kimseye özel mülkiyet hakkı tanınmamakta, bütün üretim araçlarının ve bu arada toprak mülkiyetinin kamuya ait olması görüşü temel kuruluş ilke olarak benimsenmektedir. Oysa Moshav Ovdim Ulusal Yahudi Fonuna ait toprakların aile üniteleri tarafından işletilmesi ilkesi üzerine kurulmuştur¹³.

Moshav Ovdim her ailenin kendi geçimini sağladığı ve ekonomisi özel kooperatifçiliğe dayanan bir yerleşim şeklidir. Pazarlama ve satın alma işleri merkezi bir kooperatif eliyle yürütülür. Sermaye ve üretim, araçları bir ölçüde ortaktır. Her aile toprağından sağladığı gelir ile geçinir ve kendisine ait bir konutta oturur. Bir Moshav genel olarak 60 ile 100 aileden oluşur¹⁴.

İlk Moshav 1921 yılında "Jezreel Valley" de "Nahalal" adıyla kurulmuştur. Hareket özellikle İsrail devletinin kuruluşu ile birlikte hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Böylece önceleri Kibbutzlar büyük bir nüfuzla sahip iken daha sonraları gelişim tersine dönmüş ve Moshavların nüfusu artmıştır. 1948 yılında ülkede 48 Moshav mevcut iken 1980'li yıllarda bu rakam 400'e yükselmiştir. Halen ülke nüfusunun % 3.7'si Moshav'larda yaşamaktadır.

Moshav hareketi ülkedeki tarım alanlarının genişletilmesine olanak sağlayarak İsrail'in ekonomik gelişiminde etkin rol oynamıştır. Bugün Moshavlar ülkenin gıda ihtiyacının yarıya yakın kısmını ve tarım ürünleri ihracatının da % 50'sini gerçekleştirmektedir¹⁵.

Öte yandan Moshav'lar son yıllarda büyük ölçekli endüstriyel kuruluşlara yönelmişlerdir. Bu amaçla gıda maddeleri endüstrilerine (et, süt, yumurta, sebze, meyve ve tavuk gibi) yönelik yatırımlar yapmaktadırlar. Bu çalışmalar genellikle 25

9 Stettner, a.g.m., s. 90.

10 Israel Information Centre, a.g.k., s. 20.

11 Rosner, M.; Theories of Cooperative Degeneration and Experience of the Kibbutz, Annals of Public and Cooperative Economy, Cilt 56, 1985, s. 530.

12 Israel Ministry of Foreign Affairs Information Division, Facts About Israel, Jerusalem 1985, s. 65.

13 Özdemir, N., Kooperatifçilik, Ankara, 1982, s. 53.

14 İsrail Information Centre, a.g.k., s. 22; Zadi, E., İsrail'de Sendikacılık Hareketleri ve Histadrut Teşkilatı, S. S. Konf., Cilt V, s. 90.

15 Israel Information Centre, The Moshav, Jerusalem 1981, s. 1-4.

veya 30 Moshav'ın bir araya gelmesiyle gerçekleştirilmekte ve bölgesel nitelik göstermektedir. Ayrıca son yıllarda Moshav hareketi turizm sektörüne de yatırım yapmaya başlamıştır¹⁶.

2- Tnuva

Tnuva, Kibbutz ve Moshavların ürettiği tarımsal ürünlerin işlenmesini, ambalajlanmasını, dağıtımını ve iç ve dış piyasada pazarlanmasını gerçekleştiren merkezi bir pazarlama örgütüdür¹⁷. Tnuva'nın üyeleri Hevrat Ovdim'e bağlı Kibbutz ve Moshavlardır. Bu üyeler Tnuva ile ilişkilerinde eşit hak ve yükümlülüklerle sahiptirler¹⁸. Pazarlama faaliyetinin yanısıra Tnuva süt işleme işini de yürütmektedir. Tnuvanın sahip olduğu süt fabrikası ile İsrail'de üretilen sütün % 80'i işlenmektedir. Tnuva'ya bağlı soğuk hava depoları, ambalajlama tesisleri, süt fabrikaları, alkol fabrikaları ve meyve suyu fabrikaları bulunmaktadır¹⁹.

3- Hamashbir Hamerkazi

Ticari alanda en önemli örgüttür. 1916 yılında tarımsal kuruluşlara destek sağlamak amacıyla kurulmuştur. Hamerkazi tarımsal amaçlı kooperatiflerle tüketim kooperatifleri arasındaki bağı sağlamakta, kooperatiflerin tüm ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ayrıca Kibbutz ve Moshavların veya tüketim kooperatiflerinin üst kuruluşları ile işbirliğine giderek üretime yönelmektedir. Kuruluş kooperatif ve diğer örgütlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kısmen özel sektörden kısmen Histadrut'ın endüstriyel kuruluşlarından ve üretici kooperatiflerinden yararlanmaktadır²⁰.

Hamashbir, özel sektör tarafından üretilen malların fiyatlarının yüksek oluşu nedeniyle, karşılaşılan problemleri ortadan kaldırmak amacıyla kendisine bağlı şirketler oluşturmuştur. Bunların en önemlilerini, "Hamashbir İhracat ve İthalat Şirketi" (Hamashbir Export and Import Ltd.), "Gümrük Antrepo ve Liman Hizmetleri Şirketi" (Na'avar Ltd), tarımsal kuruluşlarda ortak "Yem İthalat Şirketi" (Hamashbir Hamerkazi Fodder Import Ltd), Tnuva ile ortak "Yer Fıstığı ve Pamuk Pazarlama Şirketi" (Groundnuts and Cotton Marketing Co Ltd) oluşturmaktadır²¹.

4- Üretim ve Hizmet Kooperatifleri

İlk üretim kooperatifleri tarımsal kooperatiflerle aynı yıllarda kurulmuştur. Bu kooperatifler ekonomik faaliyetlerin bütün alanlarında yaratıcı olunabileceği temeline dayandırılmıştır. Kooperatiflerin sayısı zamanla artmıştır. Bugün yüzlerce kooperatif bulunmaktadır.

Kooperatifler faaliyetlerini özellikle el sanatları, hizmet ve ulaşım alanlarında sürdürmektedirler²². Halen tekstil, matbaa, cam, yapı ve gıda endüstrilerinde 90

- 16 Başar, H., Türkiye'de ve Dünya'da Kooperatif Kuruluşlarının Sosyo-Ekonomik Yapısı, Bursa, 1982, s. 87.
- 17 Preuss, W., The Labour Movement in Israel, Rubin Mass, Jerusalem 1965, s. 194.
- 18 Plunkett, M.L., The General Federation of Jewish Labor in Israel, Industrial Labor Relations Review, Sayı 2, 1958, s. 15.
- 19 Akyol, İ.C., Dünya Kooperatifçiliğinden Örnekler, Ankara, 1969, s. 62.
- 20 Plunkett, a.g.m., s. 173.
- 21 Stettner, a.g.m., s. 92.
- 22 Preuss, a.g.e., s. 198.

üretim kooperatifi bulunmaktadır²³. Bu kooperatifler başlangıçta musevi nüfus için ayrı bir taşıma sistemi oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Sistem o yıllarda arapların işlettiği demiryoluna paralel olarak çalışmayı amaçlamıştır. Ülkedeki mevcut özel şartlar işçilerin ekonomik faaliyetlerinin bu branşının diğer ülkelerden daha fazla gelişmesine neden olmuştur²⁴.

"Egged" ve "Dan", ulaştırma hizmetleri kooperatifleridir. Her ikisi de Hevrat Ovdim'e bağlı olup, Egged şehirlerarası, Dan ise şehir içi ulaşım hizmetlerini gerçekleştirilmektedir. Eşya taşıma kooperatifleri ise, ülkenin taşıma işlerinin yarısını üstlenmiştir. Öte yandan Hevrat Ovdim sivil havacılığın ve deniz yollarının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Hevrat Ovdim, "Zim Gemicilik Şirketi" (Zim Maritime Company) ile "Arkia İç Hatlar Havayolları Şirketi" nde (Internal Aviation Service Arkia Ltd) pay sahibidirler.

5- Yakhin Hakal

Histadrut tarım sektöründe önemli bir faktördür. Narenciye işiyle uğraşır. Bunun yanısıra ambalajlama, bahçe dekorasyonu, sebze yetiştirme, toprak düzenleme ve erozyon denetimi gibi alanlarda faaliyet gösterir. Bank Hapoalim ile birlikte "Yakhin Plantations Ltd" sahiptir. Bu kuruluşun amacı, narenciye üretimini mali açıdan desteklemek için yabancı sermayeyi harekete geçirmektir. Diğer faaliyetleri pektim üretimi ve kutulama işleridir²⁵.

6- Shikun Ovdim

Konut problemini çözmek amacıyla 1929 yılında Histadrut tarafından kurulmuştur. Shikun Ovdim kendi konut yapımının yanısıra üretim kooperatiflerine verdiği krediler yoluyla 230.000 kişinin konut sahibi olmasını sağlamıştır. Shikun Ovdim'in çalışmalarının % 75'ini büyük projeler oluşturmaktadır. 25.000 konutluk "Kiryat Hayn" ile 16.000 konutluk "Kiryat Avada" ve "Kiryat Shalons" bunun tipik örnekleridir²⁶.

7- Nir

Tarım kesiminde kooperatif faaliyetlerini koordine eden bir üst örgüttür. Hevrat Ovdim'in bu kesimindeki fonksiyonlarını yerine getirmektedir²⁷.

Günümüzde Histadrut Kooperatif sektörünün İsrail'in gayrisafi milli hasıla içindeki payı % 20'dir²⁸.

HEVRAT OVDİM'E BAĞLI ENDÜSTRİ KURULUŞLARI

1- Koor

İsrail'in en büyük endüstriyel kuruluşlarından olan Koor, endüstriyel malların üretiminin yaklaşık onda birini gerçekleştirilmektedir. Koor işletmelerinin büyük ço-

23 Dicle, a.g.e., s. 171.

24 Preuss, a.g.e., s. 200.

25 Stettner, a.g.m., s. 92-93.

26 Akyol, a.g.m., s. 64.

27 Plunkett, a.g.m., s. 162.

28 Israel Ministry of Foreign Affairs Information Division, a.g.k., s. 64.

ğunluğu cam, çelik, çimento, elektrik araçları, keramik, elektronik ve döküm gibi ağır endüstri alanlarında faaliyet göstermektedirler. Koor işletmelerinde esas pay sahibi Hevrat Ovdim'dir. Bu nedenle Koor'un yönetim kurulu üyeleri Hevrat Ovdim tarafından seçilmektedir²⁹.

2- Solel Boneh

Solel Boneh, ülkeye gelen göçmenlerin konut gereksinimlerini karşılamak amacıyla 1921 yılında kurulmuştur. Histadrut'un yapı ve kamu hizmetleri şirkettir³⁰. Ülkedeki yapı işlerinin % 25'inden sorumludur³¹. Ülke içinde gerçekleştirdiği çalışmaların yanı sıra Türkiye, Burma, İran, Gana, Sierra Leone, Nijerya, Etopya gibi ülkelerde önemli projeler gerçekleştirmiştir³².

3- Bank Hapoalim

1921 yılında Dünya Siyonist örgütünün yardımıyla işçi kuruluşlarına mali destek sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Başka ülkedeki en büyük ticari bankalardan biridir. Hevrat Ovdim, bankanın genel ve yönetim kurulunda karar verici oy hakkına sahip bulunmaktadır³³. Histadrut üyelerinin emeklilik fonlarında biriken paralar bankanın işbirliği ile Histadrut'un ve hükümetin denetlediği teşebbüslere yatırılmaktadır³⁴.

4- Hasseh

Histadrut'a bağlı ülkenin en büyük sigorta şirkettir. Bank Hapoalim ve Hevrat Ovdim teşebbüsleri ile yakın işbirliği içinde çalışır³⁵.

KAYNAKLAR

- Akyol, İ.C.; Dünya Kooperatifçiliğinden Örnekler: Danimarka, Batı Almanya, İsrail, Taiwan, Ankara, 1969.
- Başar, H.; Türkiye'de ve Dünya'da Kooperatif Kuruluşlarının Sosyo Ekonomik Yapısı, Bursa 1982.
- Ben, R.; İsrail, International Encyclopaedia for Labour Law and Industrial Relations (ed. R. Blanpain), Netherlands 1980.
- Dicle, A.; Endüstriyel Demokrasi ve Yönetime Katılma, Ankara 1980.

-
- 29 Tabb-Goldfarb, J.Y.-A., Workers Participation in Management, Pergamon Press, Great Britain, 1970, s. 72-75.
- 30 Preuss, a.g.e., s. 203-205; Sobel, a.g.e., s. 221.
- 31 Ben, a.g.e., s. 137.
- 32 Preuss, a.g.e., s. 205-207.
- 33 Stettner, a.g.m., s. 95.
- 34 Preuss, a.g.e., s. 208-209.
- 35 Stettner, a.g.m., s. 91.

Israel Ministry of Foreign Affairs Information Division; Facts About Israel, Jerusalem 1985.

Israel Information Centre; Israil'e Bir Bakış, Jerusalem 1980.

Israel Information Centre; The Moshav, Jerusalem 1981.

Kerem, M.; Israel Today: The Kibbutz, Israel Digest, Jerusalem 1963.

Özdemir, N.; Kooperatifçilik, Ankara 1982.

Plunkett, M.L.; The General, Federation of Jewish Labor in Israel, Industrial Labor Relations Review, Sayı: 2, 1958.

Preuss, W.; The Labour Movement in Israel, Rubin Mass, Jerusalem 1965.

Rosner, M.; Theories of Cooperative Degeneration and Experience of the Kibbutz, Annals of Public and Cooperative Economy, Cilt: 56, No: 4, Oct. 1985.

Sobel, I.; Labor in Developing Economics, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 1962.

Sobel, I.; The Histadrut-Adjustment to National Independence and Economic Change, Labor Law Journal, July 1962.

Stettner, L.; The Role of Cooperatives in Israel, Review of International Cooperation, London 1979.

Tabb-Goldfarb, J.Y.- A.; Workers Participation in Management, London, Paris, Newyork, 1976.

Zadil, E.; Israil'de Sendikacılık Hareketleri ve Histadrut Teşkilâtı, S.S. Konf., Cilt: XV.

Anonymous; Industrial Democracy in Europe, European Industrial Relations, Clarendon Press, Oxford 1981.

LÖRİS

Ekstremizm kavramı bir kavram olup mülkiyet hakkı ve diğer sosyal hakların dağılımı ile ilgili olarak ortaya çıkan farklı görüşleri ifade eder. Ekstremizm kavramı sosyal ve ekonomik yapıların bir arada varlığını ve belirli bir ölçüde değişimlerini ifade eder. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır.

Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır. Ekstremizm kavramı bir kavramdır.